

Erotska plastičnost i rod

Keglević, Marta

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:255310>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-04**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij sociologije i engleskog jezika i književnosti

Marta Keglević

Erotska plastičnost i rod

Završni rad
Mentor: doc.dr.sc.Anita Dremel
Osijek, 2020.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij sociologije i engleskog jezika i književnosti

Marta Keglević

Erotska plastičnost i rod

Završni rad

Znanstveno područje: društvene znanosti; znanstveno polje: sociologija;
znanstvena grana: posebne sociologije

Mentor: doc.dr.sc. Anita Dremel

Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno izradila i da u njemu nema preuzetih dijelova tekstova tuđih radova bez označenog izvora.

Vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj završni rad u mrežnoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Osijek, 26. srpnja. 2021.

Marta Keglević, 0122229085

Sažetak

Ženska je seksualnost „crna kutija“ koja nema jedinstvenu definiciju. Seksualnost uključuje seks, seksualno ponašanje i preferencije, žudnje i nagone, osjećaje, fantazije; kao i odnos spola i roda. Povijesni pregled seksualnosti svjedoči o raznolikim pristupima ženskoj seksualnosti i čestim nastojanjima njezina prigušivanja. Teorijski pristupi tradicionalno su se doticali muške i ženske kontrole seksualnosti. Erotska plastičnost, kao nosivi pojam ovog završnog rada, označava stupanj do kojeg društvene i kulturne norme oblikuju seksualnu žudnju i ponašanje. U sociologiji, erotska se plastičnost tiče i seksualnosti i roda te je kao i ženska seksualnost, nedovoljno istražen pojam. U okvirima socijalnog konstrukcionizma, seksualnost se tretira kao nešto što se stvara i mijenja unutar kulture. Ženska se seksualnost konstruira i žene pokazuju visoki stupanj erotske plastičnosti. Na žensku seksualnost značajno utječu društveno-kulturni i situacijski faktori, što potvrđuju pregledi dostupnih podataka. Ovaj završni rad nastoji objasniti pojam erotske plastičnosti i navesti primjere utjecaja društvenih i kulturnih normi na žensku seksualnost. Rad će navesti glavne dokaze, izvore, objašnjenja, ali i kritike argumentacije visoke erotske plastičnosti. Naposljetku, završni će rad prezentirati relevantan primjer iz klasične sociološke teorije te recentniji pogled na seksualno ponašanje žena.

Ključne riječi: erotska plastičnost, rod, socijalni konstrukcionizam, ženska seksualnost

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. O seksualnosti i rodu.....	2
2.1. Što je rod, a što spol?	2
2.2. Pregled povijesnih pristupa seksualnosti.....	3
2.5. Seksualnost: socijalni konstrukcionizam i esencijalizam.....	5
2.4. Supresija ženske seksualnosti	6
3. Erotska plastičnost i rod.....	8
3.1. Izvori ženske erotske plastičnosti.....	8
3.2. Dokazi ženske erotske plastičnosti.....	9
3.3. Objašnjenja ženske erotske plastičnosti	11
3.4. Socio-kulturna i biološka kritika ženske erotske plastičnosti	13
4. Studije slučaja: Agnes i <i>TedTalk</i>	15
5. Zaključak.....	19

1. Uvod

U sociologiji, istraživanja erotske plastičnosti nalaze se na intersekciji interesa za seksualnost i rod. Prisutan u istraživanjima seksualnosti tek dvadesetak godina, pojam erotske plastičnosti nov je i neistražen, a označava stupanj do kojeg se ljudski seksualni nagon oblikuje prema socio-kulturnim normama (Baumeister, 2000). Glavni je cilj ovog završnog rada opisati karakteristike i navesti primjere ženske erotske plastičnosti pomoću obrađene literature.

Poznato je da je seksualnost tzv. „crna kutija“ koja nema jedinstvenu definiciju i shvaćanje; uključuje seks, osjećaje, znanje, seksualne preferencije, žudnje, seksualne orijentacije, fantazije, stavove, samopouzdanje, odnos prema svom tijelu i slično (Dunk, 2007). Prema Giddensu (1992: 15), seksualnost „funkcionira kao oblikovana osobina sebe, glavna veza između tijela, identiteta i društvenih normi“. Okvir socijalnog konstrukcionizma objašnjava utjecaj društvenih normi na seksualnost, kao i njenu kulturnu relativnost (DeLamater i Hyde, 1998). Seks nije isključivo bračna praksa za potrebu reprodukcije, već i način izražavanja pojedinca, a seksualni užitak više nije tabu-tema: stigmatizacija seksualnosti smanjuje se kako se seksualne slobode povećavaju (Štulhofer, 2002). Iako Štulhofer (2002: 4) pozitivno tvrdi da „živimo u seksualnom *el doradu*“, upozorava na mane trenda pragmatičkog pristupa seksu zasnovanog na koreografiji strasti, intenziteta i savršenoj performansi. Takvi uvjeti osiguravaju marketinški profit, a budući da su popularizirani seksualnim revolucijama 1960-ih, pitanje je koliko su *oslobodilački* (Štulhofer, 2002).

Simone de Beauvoir tvrdi da su cijelu povijest žena napisali muškarci (2016: 151), drugim riječima, sve-vladajući patrijarhalni sustav omogućio je muškarcima sveukupnu prednost u znanosti, što uključuje i temu ženske seksualnosti. Ženinu se seksualnost nastojalo prigušiti i zapostaviti njezin utjecaj na izgradnju identiteta. Društvo ženama nije dopustilo slobodnu seksualnu ekspresiju pa ni njezino istraživanje, a „ženska je erotičnost daleko složenija i odražava složenost ženskog položaja“ (de Beauvoir, 2016: 385).

Važno je naglasiti da namjera rada nije zapostaviti i zanijekati načine na koje društvo utječe na mušku seksualnost i mušku erotsku plastičnost. Muška seksualnost zahtijeva vlastita istraživanja i analizu problematike za otkrivanja jedinstvenih seksualnih obrazaca, iako su procesi povezani. Objašnjenja, dokazi, argumenti i primjeri u ovome radu uspoređuju ponekad muškarce i žene, ali rad je usredotočen na žensku seksualnost.

Uz navedeno, glavna motivacija ovog završnog rada temelji se na relativnoj tematskoj podzastupljenosti istraživanja ženske seksualnosti u sociologiji, što se očituje u godinama objavljivanja korištene literature. Cilj ovog završnog rada je, između ostalog, ponuditi relevantnu bibliografiju korisnu za daljnja istraživanja teme. Uvidom u literaturu zaključuje se da žene i dalje osjećaju stigmju u razgovorima o svojim tijelima, seksualnosti i seksualnom užitku (Orenstein, 2016), ali i kada žene žele otvoreno razgovarati, društvo ih degradira (Giddens, 1992: 11). Prema tome, cilj je prikazati odnos visoke i niske erotske plastičnosti i seksualnih ponašanja i preferencija. Također, oslanjajući se na teorijski okvir socijalnog konstrukcionizma, rad nastoji opisati odnose seksualnosti, roda i erotske plastičnosti. Literatura otkriva utjecaj društvenih i kulturnih normi na žensku seksualnost, erotsku plastičnost i oblikovanje identiteta. Rad stoga namjerava pokazati relevantnost i važnost teme izdvojenim svjedočanstvima. Osim toga, motivacija za temu nalazi se u nedovoljnoj razvijenosti pojma erotske plastičnosti i pripadajućih primjera te će se zbog toga sažeto prikazati linija argumentacije, ali i glavne kritike, koristeći primarnu i sekundarnu literaturu.

Rad se sastoji od pet glavnih poglavlja. Prvo poglavlje nudi motivaciju i ciljeve rada kao i objašnjenja osnovnih pojmova. Drugo poglavlje predstavlja važnu teorijsku podlogu rada – objašnjenje roda i spola; tzv. povijest seksualnosti; socijalni konstrukcionizam te teze o supresiji ženske seksualnosti. Treće poglavlje predstavlja glavni dio završnog rada – argumentaciju povezanu sa ženskom erotskom plastičnošću i nekoliko glavnih kritika različitih perspektiva. Četvrto poglavlje donosi potrebne primjere potkrijepljene studijom slučaja iz klasične sociološke literature i iz suvremenijeg konteksta. Naposljetku, u zaključku se sažimaju glavne i iznesene teme i problemi.

2. O seksualnosti i rodu

S obzirom na ciljnu usmjerenost rada na opis odnosa seksualnosti, erotske plastičnosti i roda, potrebno je dati teorijsku podlogu, odrediti koncepte i ponuditi kratak povijesni presjek dosadašnjih pristupa seksualnosti.

2.1. Što je rod, a što spol?

Giddens (1992) tvrdi da radovi o seksu i seksualnosti teže biti rodno određeni. Kako bi se mogla jasno shvaćati povezanost erotske plastičnosti i roda, potrebno je definirati što označava rod, a što spol. Sociolozi su tretirali spol (i rod) kao primarno demografsku varijablu do 1960-

ih i 1970-ih godina, kada zbog seksualne revolucije intenzivno raste interes za odnos spola i roda unutar sociologije (Gould, 1977). Iako se ti termini u javnom i privatnom diskursu često zamjenjuju i/ili poistovjećuju (Gould, 1977), oni označavaju dihotomiju identiteta pojedinca: biološku i kulturnu. Spol označava biološku sferu koja se odnosi na unutarnje i vanjske reproduktivne organe, spolne žlijezde i spolne hormone. Laički govoreći, biološka sfera je kulturno-univerzalna jer se nadovezuje na anatomske genitalije (Little, 2016). Rod je psihološka i kulturna kategorija te se odnosi na stavove, osjećaje i ponašanja koja okolina povezuje s određenim spolom (tj. biološkom kategorijom). Spol i rod ne moraju nužno korelirati jedno s drugim: to što je netko muškog ili ženskog spola ne znači nužno da je muškog ili ženskog roda (Little, 2016). Svako društvo regulira prihvatljivo, tj. neprihvatljivo seksualno ponašanje, ponajprije putem institucija obitelji i religije. Dok neke kulture imaju dihotomno viđenje spola i roda, neke rod (ali i spol) shvaćaju kao fluidnu, promjenjivu sferu (Little, 2016). Rod i spol, iako različiti, opstaju u snažnom međuodnosu zbog utjecaja čimbenika obje sfere u političkom, ekonomskom, kućanskom i seksualnom diskursu (West i Zimmerman, 1987: 145). Spol daje mogućnost života, ali rod pruža mogućnosti i značenja kako se taj život živi. Kao što i de Beauvoir tvrdi na prvoj stranici uvoda *Drugog spola* (2016), kulturna kategorija nadilazi onu biološku pa je zbog toga nužno koristiti i analizirati rod i rodne karakteristike u istraživanjima seksualnosti. Rod je primarna dimenzija identiteta, socijalizacije, institucionalne participacije i životnih šansi pa ga sociolozi smatraju *temeljnim društvenim položajem* (Little, 2016: 492).

2.2.Pregled povijesnih pristupa seksualnosti

Različita povijesna razdoblja obilježena su i različitim dominantnim tretmanom erotizma i seksualnosti, posebno ženske. Povijesna dimenzija koristi se kao argument za relativnost i promjenjivost, pa tako i za plastičnost doživljaja i vrijednosno-moralnog odnosa karakterističnog socio-kulturnog konteksta prema erotizmu i ženskoj seksualnosti. Donosi se pregled od antičkih vremena te se sažeto ukazuje na raznolikost, koja uključuje izraziti zazor i sram, pa sve do slobodarskog izražavanja seksualnosti.

Stari su Grci vjerovali u sve oblike seksualnog hedonizma – heteroseksualna, homoseksualna te lezbijska ljubav bila je dobrodošla; ali isto tako i pederastija, incest, prostitucija, poligamija i orgije (Brinks, 2019). Brinks (2019) napominje da seksualne represije i stigme nisu postojale za (dominantne) muškarce, dok za žene jesu. Masturbacija je bila predmet ismijavanja, a masturbirale su osobe nižeg statusa – žene i robovi. Zavođenje udane

žene smatralo se većim zločinom od silovanja jer se doživljavalo kao „krađa privatnog vlasništva“ (Brinks, 2019). Doduše, Brinks (2019) navodi da su neke seksualne radnice bile zaštićene, imućne i obrazovane. Stari su Rimljani slični starim Grcima po seksualnom hedonizmu, ali ima nekoliko manjih različitosti (Edwards, 2019). Slično Grcima, seksualnost je povezana s klasnim statusom, zbog čega žene i osobe nižeg statusa nemaju slobodu ni za lezbijske ni za heteroseksualne aktivnosti. Rimljani su ismijavali lezbijsku ljubav jer su povezivali seksualnu penetraciju sa simbolom moći i dominacije (Edwards, 2019). Incest, pedofilija, orgije i silovanje bili su normalizirani. Za razliku od starih Grka, stari su Rimljani popularizirali ljubljenje u javnosti kao dio društvenog običaja (tj. pozdrava) (Edwards, 2019).

Seksualnost se u srednjem vijeku potiskuje te zatim ponovno rađa (uz epidemiju sifilisa) tijekom renesanse, a u kulturnoj povijesti primjerno vrijeme seksualnih represija bilo je Viktorijansko doba (Stipić, 2020). Prema Stipić (2020), vrijeme je 19. stoljeća „licemjerno“ – dok se djevičanstvo žene vrednovalo kao ideal, prostitucija je bila u cvatu, zbog čega su muškarci prenosili spolne bolesti (posebice sifilis) svojim čednim partnericama. Viktorijansko je doba označilo žene emocionalnima, boležljivima i naposljetku – histeričnima. Histerija, kao sveobuhvatna ženska bolest, može se smatrati simbolom ženske seksualne represije. Zanimljivo je da se histerija liječila stimulacijom klitorisa, a budući da su se liječnici često umarali, postoje mitovi da je tako došlo do izuma vibratora (Stipić, 2020).

Dvadeseto je stoljeće donijelo novo cvjetanje seksualnosti po pitanju slobode, predbračnog seksa, homoseksualnosti, kontracepcije i prezervativa (Stipić, 2020). Seksualnost se počinje smatrati javnim problemom, a ne privatnim. Little (2016: 495) navodi kako su istraživanja Alfreda Kinseya pionirska u analizi seksualnosti kao „kontinuum“, a ne kao jasno odijeljenih polova homoseksualne i heteroseksualne orijentacije. Seksualne revolucije 1960-ih liberalizirale su predbračni seks, kontracepciju, pornografiju, homoseksualnost, masturbaciju, a kasnije i pitanje pobačaja. Prema Baumeisteru (2004), seksualne su revolucije bile značajnije za žene nego za muškarce. Tijekom i nakon revolucija žene mijenjaju svoja mišljenja i viđenja vlastitog tijela – bile su slobodnije. Doduše, Štulhofer (2002) će upozoriti da su seksualne revolucije ponajprije oslobodile muškarce od obaveza, a tek potom žene. Do 1970-ih, sociologija je proučavala neke oblike seksualnosti kao devijantnost, a otada postaje identitetsko pitanje (Dunk, 2007).

Stipić (2020) navodi da je dvadeset i prvo stoljeće „konzervativno“ i „vrijeme seksualne recesije“ zbog aktualnih kampanja protiv pobačaja i kontracepcije te da su mladi manje

seksualno aktivni. Orenstein (2016:2.09 min) tvrdi da mladi ne stupaju u seksualne odnose „prije ili češće od tinejdžera prije 25 godina“. Doduše, analitičari navode da dvadeset i prvo stoljeće dokumentira broj homoseksualnih, biseksualnih i transrodnih osoba bez presedana jer je uklonjen tabu te mladi postaju slobodniji izraziti se (Lang, 2020).

2.5. Seksualnost: socijalni konstrukcionizam i esencijalizam

U teoretiziranju seksualnosti postoje dvije značajnije teorije: socijalni konstrukcionizam i esencijalizam. Rad DeLamatera i Hydea (1998) objašnjava esencijalizam i njegovu poveznicu sa seksualnošću. Esencijalizam datira još od Platona i tvrdi da postoje prirodni, neizbježni, univerzalni i biološko određeni fenomeni. Unutar perspektive esencijalizma razvijale su se evolucijske i sociobiološke ideje koje tvrde da je seksualnost skup motivacijskih obrazaca za reprodukciju. Biološki i genetski utjecaji pokreću seksualni nagon, što stvara univerzalne seksualne preferencije koje osiguravaju uspješnu oplodnju. Među „univerzalnim“ seksualnim preferencijama nalaze se, primjerice, mladost i vitkost, jer se smatra da signaliziraju zdravlje pa tako i plodnost žene (DeLamater i Hyde, 1998).

S druge strane, valja predstaviti perspektivu socijalnog konstrukcionizma. Socijalni konstrukcionizam zasnovan je na ideji da u društvu ništa nije otkriveno, već stvoreno. Dremel (2020) definira socijalni konstrukcionizam u odnosu na diskurs u socio-kulturnim sferama, jer on oblikuje procese pridavanja značenja svijetu, ljudima, institucijama, interakcijama i sl. Shvaćanje svijeta i davanje značenja okolini nastaju pomoću socio-kulturnih procesa. Prema tome, Dremel (2020) tvrdi da su rod, rasa, klasa i seksualnost socijalno konstruirani – društvo ih definira i daje značenja unutar društvenog, kulturnog, lingvističkog i povijesnog konteksta. Zbog toga što su ti konstrukti stvoreni, oni su promjenjivi (Dremel, 2020). DeLamater i Hyde (1998) predstavljaju važnu argumentaciju vezanu za socijalnu konstrukciju seksualnosti. Seksualnost nije univerzalan konstrukt, već kulturno i društveno različit. DeLamater i Hyde (1998) navode seksualnu privlačnost kao važan primjer. Seksualna privlačnost ovisi o dominantnim socio-kulturnim varijablama poput obrazovanja, ekonomske stabilnosti te dobi. Dok esencijalisti govore o univerzalnim seksualnim preferencijama, seksualna privlačnost ne mora biti univerzalna. Dok u jednom društvu muškarci težu ženu mogu smatrati privlačnom, u drugom društvu privlačnom se smatra mršava žena (DeLamater i Hyde, 1998: 15). Osim seksualnosti i seksualnog ponašanja, socijalni konstrukcionisti vide i definiraju rod kao socijalni konstrukt – kultura, jezik i međuljudske interakcije daju određenom rodu značenje (McElwain, Grimes i McVicker, 2009). McElwain i dr. (2009) naglašavaju važnost etiketa

budući da su konstruirane unutar jezika, interakcija te kultura. Objašnjavaju da dok nekima etikete stvaraju pritisak „pripadanja kategoriji“, drugima pružaju sigurnost jer mogu definirati svoje seksualne preferencije.

Kasnije se Baumeister (2000: 350) poziva na ideje socijalnog konstrukcionizma kako bi obrazložio visoku žensku erotsku plastičnost. Objašnjava da su utjecajni kulturni momenti poput normi, stavova, pravila i očekivanja važni konstrukti koji pružaju podlogu za shvaćanje određenih seksualnih aktivnosti. Budući da seksualne odluke i ponašanja ovise o tim značenjima, oni su važni.

2.4. Supresija ženske seksualnosti

Baumeister (2000) u objašnjenjima ženske erotske plastičnosti navodi da *nije upitna* kontrola ženske seksualnosti s obzirom na to da se žene više oslanjaju na društvena i kulturna značenja seksualnih aktivnosti i fenomena. Baumeister i Twenge (2002: 166) objašnjavaju: „Za razvoj civiliziranog društva, navodno je bilo potrebno ili korisno utišavanje ženske seksualnosti“. Zbog represivnog društva, žene nisu imale *pravo* iskusiti svoje seksualne žudnje. Baumeister i Twenge (2002) predstavljaju dvije glavne teorije kontrole ženske seksualnosti. Kao „kontrolu“ definiraju implicitne suradnje velikog broja ljudi (koji nisu *moralni* biti svjesni svojih radnji) pod vladajućim društvenim silama s ciljem prigušivanja ženske seksualnosti (Baumeister i Twenge, 2002: 166).

Baumeister i Twenge (2002) predstavljaju teoriju muške kontrole, koja se zasniva na ideji da muškarci guše slobodu ženske seksualnosti. Teorija navodi nekoliko zanimljivih razloga, a prvi se poziva na esencijalističko viđenje seksualnosti, odnosno tvrdi da prigušena ženska seksualnost osigurava odanost i mogućnost reprodukcije njenom partneru. Ukoliko žena nema velike seksualne žudnje, ona neće biti zainteresirana za seksualne odnose ni s kim osim svog partnera, što njemu dodatno osigurava očinstvo. Taj razlog povlači ideju da je muškarcima prihvatljivija seksualno nezainteresirana partnerica, nego njena moguća seksualna nevjera. Drugi razlog navodi da „ženska seksualnost predstavlja moguću prijatnu uređenom društvu kakvo muškarci žele“ (Baumeister i Twenge, 2002: 169). Nezasitna bi seksualna žudnja žena narušila društveni mir koji muškarci održavaju. Međutim, može se komentirati da se muškarci pribojavaju slobodne ženske seksualnosti jer im trenutni poredak omogućava superioran i nadmoćniji status. Treći se razlog poziva na prethodno spomenuti strah muškaraca – zbog vlastite seksualne nesigurnosti, muškarci žele kontrolirati žensku seksualnost jer ih podsjeća na vlastite seksualne nedostatke. Mogućnost uzastopnih orgazama i „nevidljivost“

seksualnog uzbuđenja kod žena primjeri su koji izazivaju zavist kod muškaraca. Doduše, zanimljivo je kako Baumeister i Twenge (2002) pronalaze dokaze suprotne svojim teorijama. Daljnjom su analizom ustanovili da muška nadmoć ima malo utjecaja na seksualnu aktivnost partnera, ali i kad ima, nastoji poticati na višu, a ne na manju seksualnu aktivnost. Također, zanimljivo je da su „muškarci općenito više voljni, pa čak i željni ispuniti partneričine seksualne žudnje i zahtjeve“ (Baumeister i Twenge, 2002: 169).

Teorija ženske kontrole ženske seksualnosti temelji se na idejama društvene razmjene (kasnije nazivane seksualnom ekonomijom). Baumeister i Twenge (2002) napominju da ova teorija nije visoko vjerojatna jer žene imaju manju političku i društvenu moć pa je upitno dodjeljivanje utjecajne uloge ženama. Neovisno o tome, predstavljeni razlozi ženske kontrole seksualnosti zanimljivi su. Glavni razlog teorije ženske kontrole Baumeister i Twenge (2002) pronalaze u teoriji socijalne razmjene jer ona nastoji analizirati i vrednovati ljudsko ponašanje, povlastice i mane, što naposljetku procjenjuje „isplativost“ interakcije. Prema tome, u *seksualnoj* razmjeni, seks je glavna valuta. Baumeister i Twenge (2002) koriste ideju „principa manjeg interesa“ sociologa Wallera iz 1938. godine¹ koja objašnjava da osoba koja ima manje seksualne žudnje u vezi, ima veću moć, tj. ako žena ima manje žudnje, ima veću moć. Time se može zaključiti da je seks *ženska* valuta: žene pregovaraju i vrednuju seks. Stoga, ako žene kontroliraju svoju seksualnost, cijena se seksa podiže, a ako ne kontroliraju, seks ima nižu cijenu i žene imaju manje pregovaračke moći. Kako bi ženska kontrola ženske seksualnosti bila „uspješna“, zahtijeva suradnju žena. Zbog toga, kada puno žena ne podiže vrijednost seksa, druge žene ih kažnjavaju i nazivaju „jeftinima“ (Baumeister i Twenge, 2002: 171). Pornografiju, prostituciju i sve ostale oblike seksualne zabave žene jednako kažnjavaju. Budući da su lako dostupni, vrijednost seksa pada, zbog čega žene žele prigušiti sve oblike nekontrolirane ženske seksualnosti.² Drugi se razlog poziva na prvi razlog teorije muške kontrole – supresija ženske seksualnosti osigurava ženama odanost svojih partnera. Obje teorije smatraju da je potrebno prigušiti žensku seksualnost za osiguranu odanost u vezi. Obje stavljaju krivnju na žene: muška kontrola na ženske partnerice, a ženska kontrola na druge žene (Baumeister i Twenge, 2002). Čak štoviše, Baumeister i Twenge (2002: 173) objašnjavaju nastanak teorije ženske kontrole ženske seksualnosti na „dobrobit“ svih žena.

¹ Budući da ideja postoji 64 godine (danas 83 godine), iako postoje razlike u radu Baumeistera i Twenge (2002), jasna je značajnost i aktualnost ideje.

² Ovdje je opravdano prigovoriti pristupu koji pretvara seksualnost u sredstvo i ne dozvoljava slobodni prostor za aktivnu ulogu čovjeka u vlastitim izborima, ili drugim riječima, govori o ponašanju radije no djelovanju čovjeka.

3. Erotska plastičnost i rod

Pojam je erotske plastičnosti nov u suvremenim istraživanjima seksualnosti. Roy F. Baumeister, američki socijalni psiholog, uveo ga je u upotrebu 2000. godine. Ovaj dio rada temelji se na njegovim radovima i radovima njegovih suradnika te daje pregled literature i dostupnih podataka.

Erotska plastičnost označava stupanj po kojem je seksualni nagon i seksualnost oblikovan društvenim i kulturnim faktorima, bilo to od prvotne socijalizacije do izdvojenih slučajeva (Baumeister, 2000: 348). Visoka erotska plastičnost predstavlja snažan utjecaj situacijskih, društvenih i kulturnih faktora na odabir partnera i seksualnih preferencija, dok niska erotska plastičnost predstavlja relativno nepromjenjivo seksualno ponašanje, tj. društveni i kulturni faktori nisu u tolikoj mjeri značajni. Prema Baumeisteru (2000), u skladu s ranijim objašnjenjima, socio-kulturni faktori puno značajnije utječu na žene nego na muškarce. Stoga žene imaju visoku, dok muškarci imaju nisku erotsku plastičnost. Ženska se seksualnost daje lakše tumačiti socijalno-konstruktivistički, a muškarčeva esencijalistički (DeLamater i Hyde, 1998). Sažeto rečeno, seksualno ponašanje žene intenzivnije se mijenja od situacije do situacije i tijekom vremena, dok seksualno ponašanje muškarca ostaje konstantno tijekom vremena i kroz različite situacije, tj. najviše ovisi o tome može li muškarac pronaći partnera za seksualnu aktivnost. Zbog visokog stupnja plastičnosti, žensku se seksualnost „lakše“ kontrolira i na nju se lakše utječe. U svojim radovima, Baumeister (2000) posebno ističe stupanj obrazovanja i utjecaj religije kao značajne socio-kulturne faktore za erotsku plastičnost žena.

3.1. Izvori ženske erotske plastičnosti

Baumeister (2000) smatra da postoje genetski i biološki izvori za razinu erotske plastičnosti. Kako objašnjava, kromosom X donosi više seksualne fleksibilnosti, a budući da žene imaju dvostruko više kromosoma X od muškaraca, one su fleksibilnije (Baumeister, 2000: 349). Dodatno, testosteron značajnije utječe na seksualno ponašanje (Baumeister, 2000), a zato što ga muškarci imaju znatno više od žena, njihovo se seksualno ponašanje u manjoj mjeri mijenja s obzirom na različite društvene i kulturne faktore. Žene više razmatraju upravo te faktore za svoje odgovore i reakcije. Dakako, potrebno je navesti mogući kulturni izvor plastičnosti. Baumeister (2000) tvrdi su prijateljstva ranog djetinjstva važna za razvijanje plastičnosti. Budući da djevojčice imaju prijatelje vlastitog i suprotnog spola, one ne osjećaju odbojnost ni prema jednom. Naposljetku, najočitiiji kulturni izvor ženske plastičnosti prva su i druga

socijalizacija djevojčica, koje ih uče slijediti društvene napatke te ignorirati vlastite seksualne nagone i želje. Doduše, Baumeister (2000: 350) uočava da takvi društveni napatci ženama ne govore da *ignoriraju* svoje želje, već da takve želje *nisu u njihovoj prirodi*. Zbog zbudjujućih uputa kojima se žena mora prilagoditi, njezina seksualnost teži biti plastičnija.

3.2. Dokazi ženske erotske plastičnosti

Postoje tri glavna dokaza za visoku erotsku plastičnost žena: dokaz individualne varijacije; dosljednost između stava i ponašanja te utjecaj socio-kulturnih faktora.

Dokaz individualne varijabilnosti pretpostavlja da zbog visoke erotske plastičnosti žene pokazuju više varijacija u vlastitoj seksualnoj genezi. Ovaj dokaz promatra promjenu u seksualnoj aktivnosti tijekom vremenskog perioda. Shodno tome, Baumeister (2000) predstavlja nekoliko različitih istraživanja i autora koji dokazuju znatniju varijaciju seksualne aktivnosti kod žena. Baumeister (2000) koristi podatke ranije spomenutih istraživanja Alfreda Kinseya, u kojima se navodi da muškarci nastoje održavati jednaku razinu seksualne aktivnosti (neovisno o situaciji), dok žene pokazuju značajan diskontinuitet: iz faze mnogo seksa ulaze u fazu nepostojeće seksualne aktivnosti pa potom opet u fazu mnogo seksa. Ako je potrebno ispitati žensku plastičnost kroz vrijeme, brak je prikladno rješenje. Brak ne daje samo vremensku varijablu već i zanimljiv odnos različitih seksualnih preferencija u dijadičkoj zajednici. Baumeister (2000) navodi longitudinalno istraživanje Arda (1977) koje prikazuje promjene seksualnih preferencija unutar dvadesetogodišnjih brakova. Istraživanje potvrđuje značajnije promjene u supruginim seksualnim preferencijama nego suprugovim. Osim toga, ustanovilo se da supruge imaju onoliko seksualne aktivnosti koliko i priželjkuju, dok su suprugove želje znatno veće od onog koliko imaju seksualne aktivnosti. Osim braka, seksualna orijentacija i istospolna aktivnost može biti adekvatan indikator erotske plastičnosti. Muškarci će imati ili homoseksualnu ili heteroseksualnu orijentaciju, dok je žene znaju „promijeniti“ u potrazi za nečim novim (Baumeister, 2004). Posebno je zanimljivo da je više homoseksualnih žena nego muškaraca imalo heteroseksualno iskustvo; a slično tome, više žena nego muškaraca navodi biseksualnu orijentaciju (Baumeister, 2000). Muškarčeve se seksualne preferencije manje-više oblikuju u ranoj fazi odraslosti i ne mijenjaju se, dok se ženine mogu drastično promijeniti.

Drugi dokaz polazi od tvrdnje da žene imaju slabiju dosljednost između vlastitih stavova o seksualnoj aktivnosti i samoj seksualnoj aktivnosti. Zbog toga one puno prije naprave seksualne aktivnosti koje same ne odobravaju, nego što to čine muškarci (Baumeister, 2000).

Ovaj se dokaz nadovezuje na Baumeisterove (2000) tvrdnje da zbog manjka testosterona žene više razmatraju kontekst situacije u kojoj se nalaze za provođenje aktivnosti. Postoji mnogo istraživanja koja mogu potvrditi diskrepanciju ponašanja i stavova žena po pitanju korištenja prezervativa, predbračnog seksa, seksualne nevjere ili homoseksualne aktivnosti. Korištenje prezervativa zanimljiv je slučaj, jer iako žene imaju veću želju (ili veći strah od spolno prenosivih bolesti) za korištenjem prezervativa tijekom seksualne aktivnosti, samo korištenje prezervativa jednako je za oba roda – nisko (Baumeister, 2000). Nadalje, postoji značajna diskrepancija između muškaraca i žena po pitanju sudjelovanja u neželjenim seksualnim aktivnostima u ravnopravnim i konsensualnim vezama: žene znatnije više imaju seks kad ga nisu priželjkivale (Ainsworth i Baumeister, 2012). Budući da je značajniji utjecaj situacijskih varijabli na ženine seksualne odluke te manja dosljednost u seksualnom ponašanju, potvrđuje se viši stupanj ženske erotske plastičnosti.

Trećim dokazom ženske erotske plastičnosti – možda i najvažnijim za područje sociologije – Baumeister (2000) predstavlja neosporiv utjecaj socio-kulturnih faktora na žensku seksualnost, a zbog njihovog mnoštva, ovaj rad predstavlja najznačajnije. Utjecaj kulture dokazuje erotsku plastičnost žena budući da mnogo istraživanja (prema Baumeister, 2000: 354-357) potvrđuje značajnije među-kulturne varijacije seksualnog ponašanja u žena nego u muškaraca. Čak štoviše, proces akulturacije dokazuje da kada se žena preseli iz jedne zajednice u drugu, često preuzme seksualna ponašanja i norme nove zajednice i kulture (Baumeister, 2000). Znatno utjecaj na seksualno ponašanje imaju prijatelji i obitelj (roditelji) pojedinca. Ustanovila se poveznica koja potvrđuje da, ako prijatelji pojedinca imaju spolne odnose, odnose vjerojatnije ima i sam pojedinac, neovisno o rodu. Doduše, odobravanje seksualne aktivnosti od prijatelja važnije je za žene nego za muškarce i dodatno, stavovi i ponašanja prijatelja predviđaju kasnije ponašanje pojedinca; ako djevojka ima prijatelje koji imaju spolne odnose, ona također počinje imati spolne odnose (Baumeister i Stillman, 2006: 5). Roditeljski je utjecaj neobičan jer roditelje pojedinac ne bira kao što bira zajednicu i prijatelje. Roditelji ne odgajaju djevojčice i dječake jednako (što može imati prednosti i mane), ali zasigurno nastoje više utjecati na svoje kćeri (Baumeister i Stillman, 2006). Baumeister (2000) objašnjava da kćeri imaju sličnije seksualno ponašanje svojim roditeljima (npr. dob prvog seksa, udaje i/ili rastave) nego sinovi, što može potvrditi utjecajnost roditeljskog stava. Kao što je ranije spomenuto, utjecaj je religije i obrazovanja najvažniji. Zanimljivo je da dva najsnažnija utjecaja imaju institucije koje odvlače na suprotne strane seksualnog ponašanja (Baumeister i Stillman, 2006: 4). Baumeister (2000) prikazuje mnoga istraživanja koja

potvrđuju povezanost religije i obrazovanja sa seksualnošću pa tako i s erotskom plastičnošću. Doduše, istraživanja su pokazala da je veća povezanost kod žena nego kod muškaraca: žene s visokim obrazovanjem prije sudjeluju u analnom i oralnom seksu, istospolnim aktivnostima, koriste kontracepciju i sl. (Baumeister, 2000). U području obrazovanja važno je spomenuti još i seksualni odgoj, koji opet utječe na žene više nego na muškarce (Baumeister i Stillman, 2006), što potvrđuje utjecaj socio-kulturnih faktora na žensku seksualnost. Seksualne preferencije muškaraca s visokim, srednjim ili manjim stupnjem obrazovanja nisu znatno različite (Baumeister, 2004: 134). Kao što se moglo i pretpostaviti, postoji negativna korelacija religioznosti i seksualne aktivnosti kod žena; muškarci, neovisno o religioznosti, opet ne pokazuju znatne razlike (Baumeister, 2004: 134).

Prethodna su objašnjenja, dokazi i primjeri mogli odati dojam da je „bolje“ imati nisku erotsku plastičnost, stoga je potrebno prikazati i protuprimjere. Na početku svog rada Baumeister (2000) ističe da nema smisla tvrditi da je ijedna opcija bolja od druge, kao što nema smisla isticati superiornost jednog roda nad drugim. Erotska je plastičnost zanimljiva tema unutar istraživanja seksualnosti te ona traži detaljna istraživanja, objašnjenja i dokaze. Baumeister i Stillman (2006) iznijeli su dva glavna protuprimjera, odnosno, primjere koji dokazuju *nepovoljnost* niske erotske plastičnosti. Oni tvrde da muškarci imaju veću vjerojatnost žudnje za oblicima seksualnih parafilija. Takve su žudnje najčešće rezultat seksualnog zlostavljanja u ranom djetinjstvu koje zbog niske erotske plastičnosti ne mogu riješiti ili otežano rješavaju. Drugi se primjer odnosi na rano djetinjstvo i pubertet – dječaci imaju izraženu veću plastičnost u djetinjstvu, ali kada dosegnu pubertet, njihove se seksualne preferencije oblikuju i plastičnost se smanji. Zbog takve promjene u nisku erotsku plastičnost, seksualnost muškaraca se slabije mijenja, a može biti korisna za prevladavanje seksualnog zlostavljanja iz djetinjstva. Upravo zbog svoje visoke erotske plastičnosti, zbog neprestane promjene i prilagodljivosti situaciji, žene lakše prevladavaju proživljene oblike seksualnog zlostavljanja (Baumeister i Stillman, 2006).

3.3. Objašnjenja ženske erotske plastičnosti

Postavlja se pitanje razloga ženske visoke erotske plastičnosti, a Baumeister (2000) nudi tri moguća objašnjenja. Prvi se razlog odnosi na nejednake razine moći, tj. muškarci kao fizički snažniji i agresivniji posjeduju više društvene i ekonomske moći od žena³. Zbog toga se

³ No, može se tvrditi da njihova ekonomska i društvena nadmoć nije toliko rezultat fizičke nadmoći već patrijarhalnog sustava (Baumeister, 2000: 363).

pretpostavlja da će muškarac imati i nadmoć u seksualnim preferencijama, a žena se tome mora prilagoditi, točnije, od nje se *očekuje* fleksibilnost i prilagodljivost.

Nadalje, drugi razlog tvrdi da žene imaju manju razinu seksualnog nagona od muškaraca. Baumeister (2000) dodaje da zbog smanjene seksualne motivacije koju žene iskazuju, njihovo je ponašanje više plastično. Zanimljivo je napomenuti da u svom izvornom radu Baumeister (2000) tvrdi da svaki od trenutno navedenih razloga može biti vjerojatan, ali će u kasnijim godinama ipak početi preferirati ovaj (drugi) razlog (Baumeister, 2004). Zbog smanjene intenzivnosti seksualne motivacije uz smanjenu ekonomsku i političku moć, socio-kulturni faktori na žene imaju značajniji utjecaj. Iako taj razlog može biti predmet debate, Baumeister, Catanese i Vohs (2001: 264) dokazuju suprotno: „Muškarci razmišljaju o seksu češće, češće se spolno uzbude, imaju češće i različite seksualne fantazije, žele seks češće, žele više seksualnih partnera, samozadovoljavaju se češće, [...] započinju više i odbijaju manje seksualnih aktivnosti...“ Na svim razinama, muškarci više razmišljaju o seksu. Ainsworth i Baumeister (2012) tvrde da, iako žene imaju manji seksualni nagon od muškaraca, nejasno je doprinosi li to povećanoj erotskoj plastičnosti. U vlastitoj su analizi ustanovili da razina seksualne motivacije ne utječe na razinu erotske plastičnosti žene: žene s visokim ili s niskim stupnjem seksualnog nagona pokazuju približno jednak stupanj (visoke) erotske plastičnosti (Ainsworth i Baumeister, 2012: 34).

Treći ponuđen razlog smatra da je plastičnost ženinog seksualnog ponašanja njena *dužnost* jer žene više (negativno) odgovaraju na seksualne ponude nego što ih same stvaraju, negativni odgovor [na ponudu seksualne aktivnosti] ženina je zadana opcija (Baumeister, 2000: 349), koju će od situacije do situacije promijeniti. Žene *moraju* imati visoku erotsku plastičnost da bi mijenjale svoje mišljenje i seksualne preferencije. Ainsworth i Baumeister (2012) nude zanimljivu analogiju unutar ekonomističkog diskursa: žene imaju nadmoć u sferi seksualne ekonomije gdje je seks *njihov* resurs⁴. Ranije u radu slično su objasnili Baumeister i Twenge (2002), tj. da ideja seksualne ekonomije korelira s idejama društvene razmjene seksa muškaraca i žena. Budući da imaju smanjenu seksualnu motivaciju, a možda i manje interesa, žene kontroliraju *prodajnu* cijenu seksa. Žene traže dodatne povlastice – poput ljubavi, sigurnosti, povjerenja – za ravnopravnu razmjenu. Doduše, može se tvrditi da je ženin

⁴ Važno je napomenuti da analogija koristi ekonomistički diskurs, a završni je rad svjestan njene moguće kritičke analize. Analogija se ne temelji na degradaciji i trivlizaciji namjera određenih žena.

inherentni negativni odgovor i analogija seksualne ekonomije upravo rezultat kontinuirane seksualne supresije.

Četvrti razlog Baumeister (2000) ne uvrštava u svoja tri dokaza, ali je zanimljiv za daljnje razmišljanje. On se odnosi na dupli standard muške i ženske seksualnosti – društvo i kultura dopuštaju muški seksualni nagon „da ide svojim tijekom“ dok (uspješno) nastoji kontrolirati ženski. Baumeister (2000: 363) zanemaruje značaj duplog standarda tvrdeći da nema dovoljno dokaza, ali Shibley-Hyde i Durik (2000) ne slažu se. One smatraju kako se dupli standard pronalazi u tvrdnjama da su predbračni spolni odnosi prihvatljiviji za muškarca nego za ženu. Slično govori i Giddens (1992): društvo prihvaća seksualnu raznolikost muškaraca i njihovu predbračnu seksualnu aktivnost te za njih pozitivno ocjenjuje mnogobrojne seksualne partnerice. Osim toga, Shibley-Hyde i Durik (2000: 378) navode dupli standard u ne-kontroliranju muške i kontroliranju ženske seksualnosti: „društvene norme odvlače žene u dva različita seksualna pravca, dok su muškarci odvučeni u 'pro-seks' pravac“. Da bi žene preživjele u tako seksualno-kontradiktornom društvu, one *moraju* imati visoki stupanj erotske plastičnosti.

3.4. Socio-kulturna i biološka kritika ženske erotske plastičnosti

Premda je dostupna literatura o erotskoj plastičnosti djelomično ograničena, postoje dvije značajne kritike koje argumentiraju različite polove: dok jedna smatra da Baumeister (2000) nije dovoljno naglasio socio-kulturne faktore, druga smatra da nije naglasio biološke. Osim tih kritika, predstaviti će se i Baumeisterovovi odgovori (Baumeister, Catanese, Campbell i Tice, 2000). Zanimljivo je da kritike ne osporavaju rodnu razliku u erotskoj plastičnosti, već se temelje na načinu na koji Baumeister (2000) tu razliku objašnjava. Glavni odgovor Baumeistera i dr. (2000) na postojeće kritike je da u izvornom radu (Baumeister 2000) nije bio cilj tvrditi superiornost jednog objašnjenja nad drugim, već ponuditi što više mogućih objašnjenja koja su fleksibilna iz nekoliko perspektiva.

Socio-kulturnu kritiku upućuju Shibley-Hyde i Durik (2000) tvrdeći da je za objašnjenje erotske plastičnosti primjerenije koristiti višestupni socio-kulturni model, a ne biološka objašnjenja (kao što je navodio Baumeister (2000)). Njihov se model sastoji od četiri stupnja: (1) Muškarci imaju više institucionalne i interpersonalne moći od žena, (2) obrazovanje povećava žensku moć, (3) grupe s manjom moraju se prilagoditi grupama s većom moći i (4) heteroseksualnost je značajnija za muškarce nego za žene. Njihova prva tvrdnja smatra da Baumeister (2000) zanemaruje utjecaj muškarčeve nadmoći na mikrorazini te da se

fokusira samo na institucionalnu makrorazinu. Kao jedan od primjera navode kontrastnu diskrepanciju stava i ponašanja muškaraca i žena kod korištenja prezervativa tijekom seksualnih aktivnosti. Shibley-Hyde i Durik (2000) tvrde da ženina preferencija korištenja prezervativa nema utjecaja – muškarac odluči želi li koristiti, a budući da muškarci imaju manju diskrepanciju stava i ponašanja, u većini slučajeva ne žele i ne koriste. Na taj primjer može se nadovezati i treća tvrdnja: budući da žene kao grupa imaju manju moć, one su primorane prilagoditi se situaciji. Zapravo, Baumeister i dr. (2000) slažu se s prvim i trećim stupnjem jer smatraju da su i bili navedeni i objašnjeni u izvornom Baumeisterovom (2000) radu.

Druga tvrdnja zagovara da obrazovanje povećava ženinu institucionalnu i interpersonalnu moć, tj. najobrazovanija žena ima skoro jednaku moć kao najobrazovaniji muškarac pa je njihova seksualna permisivnost sličnija. Rodna razlika seksualnog ponašanja je znatno veća između neobrazovane žene i neobrazovnog muškarca. Baumeister i dr. (2000) oštro kritiziraju ovu tvrdnju jer nije temeljena na empirijskim podacima i jer, neovisno o stupnju obrazovanja, razlika u erotskoj plastičnosti i dalje postoji. Iako se proučava ženska erotska plastičnost u usporedbi s muškom, faktor obrazovanja služi za međusobnu usporedbu žena. Za četvrti stupanj, autorice Shibley-Hyde i Durik (2000: 375) nisu pružile nikakve konkretne primjere osim da je „heteroseksualnost važniji aspekt muške rodne uloge od ženske rodne uloge“. Zapravo, time su potvrdile nisku erotsku plastičnost muškaraca jer, kao što je Baumeister (2000) ustanovio, muškarci su ili heteroseksualne ili homoseksualne orijentacije, dok su žene više *fluidne*. Naposljetku, autorice su zanimljivo primijetile način na koji je Baumeister (2000) postavio pitanje erotske plastičnosti „Zašto je ženska seksualnost plastičnija od muškarčeve?“ kojim je suptilno istaknuo muškarca i mušku seksualnost kao normu, a ženinu kao kontrast. Baumeister i dr. (2000: 38) odgovorili su jednostavno: zbog svoje složene plastičnosti, „ženski seksualni nagon je oduvijek bila veća zagonetka“ i prema tome, naslov i pitanje oblikovani su na način da privuku čitatelje.

Andersen, Cyranowski i Aarestad (2000) predstavljaju biološku kritiku Baumeistera (2000) koja naglašava zanemarenost bioloških faktora seksualnosti. Autorice smatraju da je značajna poveznica plastičnosti seksualnosti i tzv. „reproduktivnog uloga“. Reproductivni ulog žene, kao primarne *provoditeljice* oplodnje, trudnoće i dojenja s ograničenim brojem potomaka, znatno je veći nego muškarčev, stoga žene traže stabilne i odgovorne partnere. Na takvu selektivnost zasigurno mogu utjecati društveni faktori u većem omjeru. Autorice navode da zbog niskog reproduktivnog uloga, muškarci imaju više kratkoročnih partnera. Moguće je da je ova linija kritike korisna u daljnjim istraživanjima erotske plastičnosti, ali Baumeister i

dr. (2000: 385) rad Andersen i dr. (2000) nazivaju „karikaturom Baumeisterove teorije“ i oštro kritiziraju svaku točku argumentacije. Iako su Andersen i dr. (2000) tako mislile, Baumeister (2000) nije zanemario utjecaj hormona na žensku seksualnost, tj. utjecaj društvenih i bioloških faktora na seksualnost odviše je složen da se dodijeli samo jednom objašnjenju. Može se dodati da taj argument reducira seksualnost žene na majčinstvo, a seksualnost muškarca na zadovoljstvo, što se potom može povezati s rodnim stereotipima. Andersen i dr. (2000) optužuju Baumeistera (2000) da se teorija visoke erotske ženske plastičnosti istražuje i iznosi kao opravdanje supresije i kontrole žena i ženske seksualnosti. Baumeister i dr. (2000: 386) snažno odbacuju takve implikacije te tvrde da je cilj prikazati obrasce u dostupnim podacima, a ne prezentirati ikakva moralna načela. Ono s čime se slažu obje strane jest da je važno naglašavati sličnosti seksualnog ponašanja, žudnji, preferencija i sl. Smatraju da se često sličnosti u istraživanjima seksualnosti zanemare i zaborave, a jednako su važne za razmatranje. Osim toga, autori su se složili da postoji „logička pogreška s izjednačavanjem intenziteta seksualnog nagona s važnošću seksa pojedincu“ (Andersen i dr., 2000: 383). Kako objašnjavaju autorice, da ženama nije stalo do seksa, ne bi imale temeljitu analizu i selekciju seksualnih partnera.

4. Studije slučaja: Agnes i *TedTalk*

Prethodne su stranice jasno prikazale važne poveznice između društvenih i kulturnih normi i ženske seksualnosti. Ovaj će dio završnog rada tu perspektivu komplementirati mikro pristupom i istaknuti dva značajna svjedočanstva – jedno iz sociološke teorije o rodu i spolu Harolda Garfinkela te drugo na temelju govora *TedTalk* o ženskom seksualnom užitku novinarka i autorice Peggy Orenstein.

McElwain, Grimes i McVicker (2009: 135) naglašavaju da se žene treba poticati na razmišljanje o svom seksualnom razvoju, trenutnoj i prošloj seksualnoj situaciji. Potrebno je objasniti da je fluidna seksualnost *u redu* i da je u redu istražiti što to njima znači, ali žena svoju seksualnost istražuje i iskušava onoliko koliko joj društvo „dopušta“. Kao što se razvijaju razni aspekti čovjeka – poput karijere, obrazovanja i političkih stavova – tako se razvija i seksualni identitet. Pojedinaac mora biti lišen kulturnih i društvenih ograničenja kako bi mogao u potpunosti istražiti vlastitu seksualnost i seksualni identitet (McElwain i dr., 2009: 126). Istraživanja erotske plastičnosti mogu pružiti uvid u mikro razinu, a potom i makro razinu

seksualnosti. Makro razinu uključuju političke rasprave o ljudskim pravima, rasprave o rodnoj i seksualnoj diskriminaciji i sl. (Dunk, 2007).

Ovaj završni rad nastojao je objasniti da ako društvo značajno utječe na definiranje rodni i spolnih kategorija, zasigurno utječe na seksualnost i erotsku plastičnost. Odnos rodni i spolnih kategorija zanimljiv je u životima transrodni osoba – kategorije se preklapaju, fluidne su te promjenjive (Little, 2016). Jedan od prvih sociologa koji je proučavao transrodne osobe bio je predstavnik etnometodologije Harold Garfinkel (Vidal-Ortiz, 2008). Etnometodologe zanima kako pojedinci proizvode društvene strukture unutar društva u kojem imaju svakidašnje interakcije (Garfinkel, 1967). Prema West i Zimmermanu (1987: 131), svojim istraživanjem Garfinkel prikazuje kako se „rod stvara interakcijom dok oblikuje tu interakciju“. Garfinkelova studija slučaja iz 1958. godine predstavlja Agnes, 19-godišnju transrodnu osobu rođenu i odgajanu kao dječaka do 17. godine života, čiji je izgled „uvjerljivo ženski“ s malim ramenima, uskim strukom, grudima prosječne veličine te „mekanim“ glasom (Garfinkel, 1967: 119). Garfinkel (1967) objašnjava da za svoju sigurnost, transrodne osobe moraju jasno razumjeti i biti svjesni društvenih struktura koje postoje za one čije spolne i rodne kategorije koreliraju. Agnes je morala svjesno i paralelno učiti što *znači biti* ženom i adekvatno prikazati naučeno (West i Zimmerman, 1987). Takvo se ponašanje može povezati s Baumeisterovim hipotezama (2000) kojima tvrdi da žene prilagođavaju svoje odluke i ponašanje situacijskim varijablama. Agnes je pazila na svoj govor, na svoje držanje, na korištenje eufemizama i vidno je cijenila kad joj se Garfinkel obraćao i tretirao ju kao ženu (npr. pustio ju je prvu u kafić jer je žena) (Garfinkel 1967). Dok su ondašnji psiholozi i liječnici smatrali da su razni lijekovi, tretmani i operacije glavni (i nepotreban) izvor traume, Agnes tvrdi suprotno – navodi da joj je najveći problem bio sudjelovanje u dječaćkim i grubim igrama (Garfinkel, 1967). Posebno je zanimljiv njen odnos prema svojim muškim genitalijama – kaže da su „originalna pogreška prirode“, „slučajnost“, „nepotrebna izraslina“ pa čak i tumor (Garfinkel, 1967: 131). Prema njoj, Agnes je oduvijek bila i jedino je mogla biti djevojčica; čak štoviše, Garfinkel (1967) kaže da je ona „120% žena“ (129). Agnesini su odgovori na svako pitanje „dosljedno ženski“ (Garfinkel, 1967: 130) jer Agnes čvrsto vjeruje da je „prirodna, originalna i stvarna žena“ (Garfinkel, 1967: 164).

Iako je Agnes slijedila društvene naputke namijenjene ženama (West i Zimmerman, 1987: 135), ne može se sa sigurnošću tvrditi da je to slijedila i za seksualno ponašanje. Prema Agnes, njezina se seksualna orijentacija nije promijenila iz homoseksualne (budući da je imala muškog partnera), već je u njenim očima *ostala* heteroseksualna – ona je žena koja preferira

seksualne aktivnosti s muškarcima. Garfinkel (1967) je u nekoliko pokušaja nastojao povući poveznicu između nje i homoseksualaca (zbog seksualnih aktivnosti), ali je Agnes izrazila čuđenje, odbojnost i neodobravanje za homoseksualnih aktivnosti (131). Prema Baumeisterovim (2000) tvrdnjama i objašnjenjima, ovakvo se ponašanje – odbojnost prema „isprobavanju novog“ i prema drugim orijentacijama, jasna kategorizacija svoje seksualne orijentacije, veća dosljednost u seksualnim odlukama – može okarakterizirati *niski* stupanj erotske plastičnosti, a što se ranije povezivalo s muškom seksualnošću. Dakako, takvo ponašanje može se povezati i s Baumeisterovim (2000) biološkim dokazima erotske plastičnosti, odnosno s količinom testosterona i estrogena. Kao biološki⁵ muškarac, Agnes je rođena s većom količinom testosterona, a prema Baumeisteru (2000), testosteron *usporava* promjenjivost seksualnog ponašanja; osim toga, nije rođena s duplo više kromosoma X koji, također prema Baumeisteru (2000), osigurava fleksibilnost seksualnog ponašanja. S druge strane, Garfinkelove (1967: 147) se teze slažu s Baumeisterovima (2000) kada izražava društveno-poželjno *pasivno* ponašanje žena: „Ne samo da je prihvatila stav pasivnog prihvaćanja uputa, već je i naučila vrijednost pasivnog prihvaćanja kao poželjne ženske karakterne crte“. Garfinkel (1967) navodi da je prihvatljivo seksualno ponašanje žena učila iz komentara svog dugogodišnjeg partnera te njegove majke čime potvrđuje Baumeisterov (2000: 355) dokaz o snažnom utjecaju socio-kulturnih varijabli, tj. obitelji. Agnesino svjedočanstvo životopisno prikazuje shvaćanje roda i seksualnosti transrodne osobe te je važan rani dokaz istraživanja transrodnih osoba čime se dokazuje poveznica društva, interakcija, roda i seksualnosti (Vidal-Ortiz, 2008). Osim toga, detaljnija analiza Agnesina svjedočanstva može poslužiti za testiranje Baumeisterovih (2000) teza za transrodne osobe.

U današnjim razgovorima o seksualnosti, tehnologizacija i globalizacija informacija i obrazovanja koriste platforme poput *TED-a* za pružanje raznolikih tema i govornika internacionalnoj publici. Za temu erotske plastičnosti zanimljiv je govor Peggy Orenstein, „Što djevojke vjeruju o vlastitom seksualnom užitku?“ (2016) budući da oslikava suvremenije seksualno ponašanje djevojaka. Orenstein je svjetski poznata autorica i novinarka koja govori o izazovima koje doživljavaju tinejdžeri i studenti te o diskrepancijama između seksualnih užitaka muškaraca i žena („Peggy Orenstein“, 2020). Orenstein (2016) predstavlja vlastitu metodologiju istraživanja o seksualnim navikama i preferencijama djevojaka od 15 do 20 godina na studentskim kampusima. Orenstein (2016) potvrđuje važnost razgovora o

⁵ Iako je Agnes počela uzimati hormon estrogena s navršениh 12 godina, čime zaustavlja razvoj muških sekundarnih seksualnih karakteristika, nije uspjela zaustaviti razvoj penisa (Garfinkel, 1967: 287).

obostranom seksualnom pristanku, ali ju zanima što se dogodi nakon „da“. Utvrdila je da, iako „djevojke prihvaćaju pravo na *sudjelovanje* u seksualnoj aktivnosti, one nužno ne prihvaćaju pravo na *uživanje* seksualnih aktivnosti“ (Orenstein, 2016: 1.07 min). Takav stav može se povezati s ranije objašnjenim teorijama muške i ženske kontrole ženske seksualnosti te vladajućim duplim standardom za žensko seksualno ponašanje (Baumeister, 2000; Shibley-Hyde i Durik, 2000): zbog društvene kontrole, žene i dalje nisu oslobođene uživati u seksu. Nadalje, Orenstein (2016) navodi promjenu stajališta mladih djevojaka i muškaraca prema oralnom seksu – smatra se manje intimnim i manje važnim, pogotovo ženino oralno zadovoljstvo. Orenstein (2016) objašnjava da djevojke „nemaju problema“ s izvođenjem oralnog seksa svom partneru bilo to zbog vlastitog užitka, zbog samopouzdanja; a ponekad kako bi izbjegle neugodnu situaciju i/ili seks. To ponašanje može potvrditi Baumeisterov (2000) dokaz manje dosljednosti ženskog seksualnog ponašanja, a time i višu erotsku plastičnost – žene će prilagoditi svoje ponašanje situacijskim varijablama. Dodatno, potvrđuje se Baumeisterov (2000) razlog više ženske erotske plastičnosti koji objašnjava žensku (primoranu) fleksibilnost seksualnih odluka zbog manje društvene moći od muškaraca. Orenstein (2016) povezuje sramotu koju žene osjećaju u razgovoru o vlastitom tijelu, stidnim dlačicama i dijelovima vlastitih genitalija, s njihovim užitkom oralnog seksa. Drugim riječima, žene „nemaju problem“ *izvoditi* oralni seks, ali osjećaju stid i sramotu u *dobivanju* oralnog seksa. Osim toga, Orenstein (2016) navodi da žene ocjenjuju svoje seksualno zadovoljstvo prema zadovoljstvu svog partnera, dok muškarci prema vlastitim orgazmima. Naglašava propuste obrazovnog sustava u identificiranju ženskih spolnih organa, reproduktivnog sustava i mogućnosti ženskog užitka. Takve propuste povezuje s rezultatima istraživanja koji utvrđuju da više od pola djevojaka od 14 do 17 godina nikada nisu masturbirale. Orenstein (2016) analizira da se djevojke uči o seksu i seksualnosti jedino u negativnom kontekstu – o kontracepciji, spolnim bolestima i neželjenim trudnoćama. U svojim dokazima visoke ženske erotske plastičnosti, Baumeister (2000) prikazuje snažan utjecaj obrazovanja, a Baumeister i Stillman (2006) navode i utjecaj seksualnog odgoja na žensku seksualnost, stoga je nužan pozitivan pristup u seksualnom obrazovanju djevojaka za promjenu i napredak. Koristeći frazu „intimna ravnopravnost“, Orenstein (2016) objedinjuje probleme seksualnog užitka: Tko ima pravo na sudjelovanje? Tko ima pravo na njegov užitak? Kako se procjenjuje seksualno zadovoljstvo? Orenstein (2016) zaključuje da, budući da se nastoji odgajati djevojčice i djevojke da zahtijevaju ravnopravnost na svakoj razini javnog sektora, mora se ih se jednako odgajati da zahtijevaju ravnopravnost i u intimnom.

5. Zaključak

Glavni je cilj ovog završnog rada bio prikazati karakteristike i primjere erotske plastičnosti. Istraživanja seksualnosti i erotske plastičnosti pružaju uvid u mikro razinu, a potom i makro razinu seksualnosti. Socijalni konstrukcionizam postavlja temelje analiziranja erotske plastičnosti; tretira rod, seksualnost i seksualne preferencije kao socijalne konstrukte. Za žene, teorija erotske plastičnosti prikazuje seksualnost kao kontinuum, a ne u terminima jasnih i podijeljenih kategorije. Rad je nastojao interpretirati dostupne podatke bez izražavanja vrijednosnih sudova. Rasprava prikazuje tri glavna dokaza veće ženske erotske plastičnosti: snažniji utjecaj socio-kulturnih varijabli; slabiju dosljednost između seksualnog stava i ponašanja; te veću varijaciju u seksualnoj genezi. Razlozi i moguća objašnjenja visoke ženske erotske plastičnosti – nejednakost u moći muškaraca i žena; nužnost prilagodljivosti; ili analogija seksualne ekonomije – dokazuju složenost pojma te da žene žive u seksualno kontradiktornom društvu. Nadalje, snažan utjecaj socio-kulturnih normi na identitet (i seksualnost) pojedinca oslikava studija slučaja Agnes, transrodne žene iz 1960-ih. Naposljetku, završni je rad prikazao recentniji primjer seksualnog ponašanja žena, čime se naglasila relevantnost i važnost teme za daljnja istraživanja. Budući da se ovaj završni rad temeljio na teorijskoj podlozi radova o odnosu erotske plastičnosti i roda, tj. utjecaju socio-kulturnih faktora na seksualnost, sljedeći se radovi mogu temeljiti na sličnim temama makro i mikro razine društva. Moguće je detaljnije istražiti odnos erotske plastičnosti i moći; odnos obrazovanja i religije i erotske plastičnosti ili istražiti karakteristike muške erotske plastičnosti. Osim toga, budući se radovi mogu usmjeriti prema istraživanju ženske erotske plastičnosti jedne ili više kultura ili prikazati komparativnu analizu erotske plastičnosti žena različitih seksualnih orijentacija te moguću promjenu erotske plastičnosti kod transrodnih osoba. Konačno, buduće istraživanje može testirati dostupne hipoteze visoke ženske erotske plastičnosti vlastitom metodologijom i istraživanjem. Istraživanja ove tematike mogu pridonijeti shvaćanju rodnog identiteta i seksualnosti.

6. Popis literature

1. Ainsworth, SE, i Baumeister, RF (2012). Changes in sexuality: How sexuality changes across time, across relationships, and across sociocultural contexts. *Clinical Neuropsychiatry*, 9(1): 32–38. <https://espace.library.uq.edu.au/view/UQ:578368>. (10. lipnja 2021.)
2. Andersen, BL, Cyranowski, JM, i Aarestad, S (2000). Beyond artificial, sex-linked distinctions to conceptualize female sexuality: Comment on Baumeister (2000). *Psychological Bulletin*, 126(3): 380–384. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2778073/pdf/nihms122180.pdf>. (10. lipnja 2021.)
3. Baumeister, RF (2000). Gender differences in erotic plasticity: The female sex drive as socially flexible and responsive. *Psychological Bulletin*, 126(3): 347–374. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/10825779/>. (10. lipnja 2021.)
4. Baumeister, RF (2004). Gender and erotic plasticity: Sociocultural influences on the sex drive. *Sexual and Relationship Therapy*, 19(2): 133–139. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14681990410001691343>. (10. lipnja 2021.)
5. Baumeister, RF, Catanese, KR, Campbell, WK, i Tice, DM (2000). Nature, culture, and explanations for erotic plasticity: Reply to Andersen, Cyranowski, and Aarestad (2000) and Hyde and Durik (2000). *Psychological Bulletin*, 126(3): 385–389. <https://psycnet.apa.org/record/2000-15386-004>. (10. lipnja 2021.)
6. Baumeister, RF, Catanese, KR, i Vohs, KD (2001). Is There a Gender Difference in Strength of Sex Drive? Theoretical Views, Conceptual Distinctions, and a Review of Relevant Evidence. *Personality and Social Psychology Review*, 5(3): 242–273. https://www.researchgate.net/publication/238048296_Is_There_a_Gender_Difference_in_Strength_of_Sex_Drive_Theoretical_Views_Conceptual_Distinctions_and_a_Review_of_Relevant_Evidence. (10. lipnja 2021.)
7. Baumeister, RF i Stillman, T (2006). Erotic Plasticity: Nature, Culture, Gender, and Sexuality. *Sex and Sexuality*, 3. http://www.tylerstillman.info/uploads/2/1/5/2/21520198/baumeister_stillman_sexhb_kplasticityfinal.pdf. (10. lipnja 2021.)

8. Baumeister, RF i Twenge, J (2002). Cultural Suppression of Female Sexuality. *Review of General Psychology*, 6(2): 166–203. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1037/1089-2680.6.2.166>. (10. lipnja 2021.)
9. Brinks, M (2019). *Sex In Ancient Greece: All The Juicy Details On What It Was Like*. Ranker. <https://www.ranker.com/list/intimacy-in-ancient-greece/melissa-brinks>. (19. srpnja 2021.)
10. de Beauvoir, S (2016). *Drugi spol*. Naklada Ljevak d.o.o.
11. DeLamater, JD i Hyde, JS (1998). Essentialism vs. social constructionism in the study of human sexuality. *Journal of Sex Research*, 35(1): 10–18. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00224499809551913>. (12. lipnja 2021.)
12. Dremel, A (2020). Social constructionism, nature and gender. U Mutanen A, Friman M, Kantola M i Konst T (ur.), *Human and Nature*, 183–201. Turku University of Applied Sciences.
13. Dunk, P (2007). Everyday Sexuality and Social Work: Locating Sexuality in Professional Practice and Education. *Social Work & Society*, 5(2): 135–142. <https://ejournals.bib.uni-wuppertal.de/index.php/sws/article/view/112/172>. (14. lipnja 2021.)
14. Edwards, A (2019). *What Sex Was Like in Ancient Rome*. Ranker. <https://www.ranker.com/list/intimacy-in-ancient-rome/aaron-edwards>. (19. srpnja 2021.)
15. Garfinkel, H (1967). Passing and the managed achievement of sex status in an intersexed person: part 1. U *Studies in Ethnomethodology*, 116–185. Englewood Cliffs.
16. Giddens, A (1992). *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Stanford University Press.
17. Gould, M(1977). Toward a Sociological Theory of Gender and Sex. *The American Sociologist*, 12(4): 182-189. <http://www.jstor.org/stable/27702297>. (22. srpnja 2021.)
18. Lang, N (2021). *Gen Z Is the Queerest Generation Ever, According to New Survey*. Them. <https://www.them.us/story/gen-z-millennials-queerest-generation-gallup-poll>. (22. srpnja 2021.)
19. Little, W (2016). Chapter 12. Gender, Sex, and Sexuality. U *Introduction to Sociology – 2nd Canadian Edition*, 490–530. BCcampus. <https://opentextbc.ca/introductiontosociology2ndedition/>. (22. srpnja 2021.)
20. McElwain, AD, Grimes, ME, i McVicker, ML (2009). The Implications of Erotic Plasticity and Social Constructionism in the Formation of Female Sexual Identity.

- Journal of Feminist Family Therapy*, 21(2): 125–139. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08952830902911347>. (14. lipnja 2021.)
21. Orenstein, P (2016). *What young women believe about their own sexual pleasure* [Video]. TED Talks. https://www.ted.com/talks/peggy_orenstein_what_young_women_believe_about_their_own_sexual_pleasure/reading-list?referrer=playlist-what_we_dont_talk_about_when_we_talk_about_sex. (19. srpnja 2021.)
22. Peggy Orenstein. (2020). *Catalyst*. <https://www.catalyst.org/bio/peggy-orenstein/>. (19. srpnja 2021.)
23. Shibley-Hyde, J i Durik, AM (2000). Gender differences in erotic plasticity--evolutionary or sociocultural forces? Comment on Baumeister (2000). *Psychological Bulletin*, 126(3): 375–379. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/10825780/>. (11. lipnja 2021.)
24. Stipić, B (2020). Kratki pregled povijesti seksa: Od antičke raskalašenosti do moderne seksualne recesije. *reci.hr*. <https://reci.hr/strast/ljubav/kratki-pregled-povijesti-seksa-od-anticke-raskalassenosti-do-moderne-seksualne-recesije/>(19. srpnja 2021.)
25. Štulhofer, A (2002). Seks in smrt erotičnega. *Emzin* 12(1-2): 73-74. http://www.ffzg.unizg.hr/socio/astulhof/tekstovi/astulhof_Emzin1.pdf. (9. lipnja 2021.)
26. Vidal-Ortiz, S (2008). Transgender and Transsexual Studies: Sociology's Influence and Future Steps. *Sociology Compass*, 2(2): 433–450. https://www.researchgate.net/publication/229968698_Transgender_and_Transsexual_Studies_Sociology%27s_Influence_and_Future_Steps. (22. srpnja 2021.)
27. West, C, & Zimmerman, D (1987). Doing Gender. *Gender and Society*, 1(2): 125-151. <http://www.jstor.org/stable/189945>. (22. srpnja 2021.)